

V. ÜNİTE: ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM DERS NOTLARI

ÇEVREMİZDEKİ EKONOMİK FAALİYETLER

- İnsanların hayatlarını sürdürebilmesi, günlük yaşantılarını devam ettirebilmesi için karşılanması gereken ihtiyaçları vardır.

İnsanların geçimlerini sürdürmek için yaptıkları her türlü üretim, dağıtım, pazarlama ve tüketim faaliyetlerini inceleyen bilim dalına **ekonomi** denir.

Üretim, tüketim ve dağıtım ile ilgili her türlü çalışmaya da **ekonomik faaliyet** denir.

Üretim: Belirli faaliyet ve işlemler sonucu yeni bir mal elde edilmesine **üretim** denir.

Dağıtım: Üreticilerin ürettiği malların tüketiciye ulaştırılması **dağıtım** denir.

Tüketim: Üretilen malın kullanılması veya hizmetten yararlanılmasına **tüketim** denir.

Ekonomik Faaliyetler: Tarım, Hayvancılık, Sanayi, Ticaret, Turizm, Madencilik, Ormancılık, Hizmet Sektörü.

- Yer şekilleri, iklim, su kaynakları, yer altı ve yer üstü zenginlikleri, ulaşım, nüfusun dağılışı ekonomik faaliyetleri etkilemektedir.

Tarım: Toprağın ekilmesi ve işlenmesi yoluyla topraktan faydalanma işlerinin tümüne **tarım** denir.

- Verimli topraklara ve elverişli iklime sahip, sulama imkânları olan yerler tarım için elverişlidir.

• Gaziantep ve Şanlıurfa çevresinde kuraklığa dayanıklı kırmızı mercimek ve antep fıstığı yetiştirilir. Güney Doğu Anadolu Projesi'nin (GAP) devreye girmesiyle su sorunu aza inmiş ve pamuk, mısır ve pirinç üretimi yapılabilmektedir.

- Karadeniz kıyılarının belli bölümlerinde yağış ve neme bağlı olarak mısır, çay ve fındık yetiştiriciliği yapılmaktadır.

- Akdeniz ve ege kıyılarında pamuk, zeytin, turuncgiller ve üzüm yetiştirilmektedir.

- Ülkemizin iç kesimlerinde buğday, arpa ve şeker pancarı üretimi yapılmaktadır.

- Ergene, Balıkesir ve Bursa ovalarında ayçiçeği, zeytin, pirinç, sebze ve meyve tarımı yapılmaktadır.

Tarımsal üretim yapan ve geçimini tarımla sağlayan kişilere **çiftçi** denir.

Hayvancılık: Hayvanların yetiştirilmesine, bakılmasına ve hayvanlardan elde edilen ürünlerin pazarlanmasına **hayvancılık** denir.

- Erzurum-Kars yöresinde yaz yağışları fazla olduğu için otlat alanlar geniştir. Bu durum **büyükbaş hayvancılığın** bu çevrede gelişmesini sağlamıştır.

- Karasal iklimin etkisiyle bozkır bitki örtüsünün yaygın olduğu Konya, Ankara ve çevresinde **küçükbaş hayvancılık** gelişmiştir.

- Nüfusun fazla olduğu İstanbul, Ankara, Bursa, İzmir gibi şehirlerin çevresinde **kümes hayvancılığı** önemli bir ekonomik faaliyettir.

- Bursa, Batman, Antalya ve Diyarbakır'da **ipek böcekçiliği** yetiştiriciliği yapılır.

- Yeryüzü şekillerinin engebeli olduğu dağlık kesimlerde bitki çeşitliliği fazla olduğu için **arıcılık** faaliyetleri gelişme göstermiştir. Muğla, Ordu, Erzurum, Rize, Erzincan, Kars ve Hakkâri arıcılığın ön planda olduğu şehirlerdir.

Sanayi: İnsanların ham maddeleri, işlenmiş veya yarı işlenmiş ürün hâline getirmek için yaptıkları faaliyetlerin tümüne **sanayi** denir.

• İklim özellikleri, yeryüzü şekilleri ve ulaşım ağı bir yerde sanayi faaliyetlerinin yapılmasında belirleyici özelliklerdir.

• İstanbul, Bursa, İzmir, Adana, Gaziantep sanayinin geliştiği illerimizden bazılarıdır.

• Muş, Hakkâri, Ardahan, Gümüşhane, Sinop sanayinin yeterince gelişmediği illerimiz arasındadır.

Ticaret: Kâr elde etmek amacıyla yapılan alım satım işlemine ticaret denir.

• Sanayi faaliyetlerinin yoğun olarak yapıldığı İstanbul, İzmir, Kocaeli, Mersin, Ankara, Bursa gibi şehirlerimizde ticaret de gelişmiştir.

Turizm: İnsanların yaşadıkları yerden ayrılarak başka yerlere kısa süreli geziler yapmasına ve bu gezilerin oluşturduğu faaliyetlerin bütününe **turizm** denir.

• Eğlenmek, dinlenmek, doğal güzellikleri ve tarihî mekânları görmek amacıyla yurt içinde ve yurt dışında gezintiye çıkan insanlara ise **turist** denir. Turistlerin gittikleri yerlerde kaldıkları otel ve tatil köyü gibi yerlere **turistik tesis** adı verilir.

• Yazları uzun ve güneşli geçen, Akdeniz ikliminin etkisi altında olan kıyı kesimler **deniz turizminin** merkezi hâline gelmiştir. Antalya (Alanya, Manavgat, Kemer), Muğla (Bodrum, Fethiye, Marmaris), İzmir (Çeşme) gibi.

• Yeryüzü şekillerinin dağlık ve engebeli olduğu alanlar **kış turizminin** yapılması için uygundur. Bursa (Uludağ), Erzurum (Palandöken), Bolu (Kartalkaya) illeri buna örnektir.

• Turizm, ülke ekonomisine önemli katkılar sağlar. Bu yüzden bacasız sanayi olarak adlandırılır.

Madencilik: Yer kabuğunda çok uzun yıllar boyunca oluşan ve ekonomik değeri olan minerallere **maden** adı verilir.

• Madenlerin araştırılması, çıkarılması ve işletilmesiyle ilgili teknik ve yöntemlerin tümüne **madencilik** denir.

• Madenler sanayide kullanılan doğal ham maddelerdir.

• Ülkemiz maden bakımından oldukça zengindir.

• Balıkesir, Bursa, Kütahya ve Eskişehir çevresinde çıkarılır. **Bor**, roket ve jet yakıtı yapımında, deterjan, porselen, cam, ilaç ve kimya sanayisinde kullanılır. Ekonomik değeri yüksek olan bor, dünyada en fazla ülkemizde bulunmaktadır.

• Zonguldak'ta **taşkömürü** çıkarılmaktadır.

Ülkemizde **bakır, krom, linyit, demir** gibi birçok maden çeşidi çıkarılmaktadır.

Ormancılık: İnsanların orman ürünlerine ve hizmetlerine olan ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yaptıkları faaliyetlerin tümüne **ormancılık** denir.

• Ülkemizdeki ormanların önemli bir kısmı Karadeniz ve Akdeniz kıyılarında bulunur.

• Ormanlardaki ağaçlar kâğıt, kereste ve mobilya yapımında kullanılır. Ormancılık faaliyeti insanlara iş imkânı sağlar

Hizmet Sektörü: Eğitim, sağlık, ulaşım, bankacılık gibi faaliyet alanları **hizmet sektörü** içinde yer alır. İstanbul, Ankara, İzmir, Eskişehir, Samsun, Kayseri, Konya, Bursa, Antalya, Adana gibi şehirler hizmet sektörünün gelişme gösterdiği önemli şehirlerimizden bazılarıdır.

EKONOMİK FAALİYETLER MESLEKLERİ ETKİLER

- İnsanlar kendilerinin ve bakımını üstlendikleri kişilerin isteklerini ve ihtiyaçlarını karşılamak için çalışırlar.
- İnsanların geçimlerini sağlamak için sürekli olarak yaptıkları işlere **meslek** denir.
- Yaşadıkları çevrede yapılan ekonomik faaliyetler kişilerin meslek seçimi üzerinde etkilidir.
- Meslekler genellikle yaşadığımız bölgenin ekonomik faaliyetleriyle ilgilidir

Örneğin; Turizmin yaygın olduğu bölgelerde turist rehberliği, maden çıkarılan yerde madencilik gibi meslekler yaygındır.

- Toplumun ihtiyaçlarının değişmesi sonucu zaman içinde bazı meslekler geçerliliğini yitirmiştir.
- Yeni ihtiyaçların ortaya çıkması sonucunda **yeni meslekler** ortaya çıkmıştır.

Örneğin; Geçmişte ulaşım atlı arabalarla yapılırdı. Bu nedenle de nalbantlık yaygın bir meslekti. Şimdi ise ulaşım da otomobil kullanılmaya başlandığı için otomobil tamirciliği bir meslek olarak ortaya çıkmıştır.

- Teknolojinin gelişmesi de birçok yeni mesleğin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Örneğin; Bilgisayar programcılığı, pilotluk, yazılım mühendisliği, reklamcılık günümüzün yaygınlaşan mesleklerindendir.

- Her zaman **geçerliliğini koruyan** meslekler de vardır.

Örneğin; Doktorluk, öğretmenlik, çiftçilik, hayvancılık gibi meslekler yüzyıllardır yapılan mesleklerdir.

Tarım ve Hayvancılığa Bağlı Olarak Gelişen Meslekler

- Köy ve kasaba gibi kırsal alanlarda insanlar genellikle tarım ve hayvancılık yaparak geçimlerini sağlar.
- Tarımın yoğun yapıldığı yerde ön plana çıkan meslekler **çiftçilik** ve **ziraat mühendisliği**dir.
- Hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olduğu yerlerde **veterinerlik, besicilik, arıcılık, kasaplık, balıkçılık, dericilik, ipek böcekçiliği** ve **çobanlık** gibi meslekler gelişme göstermiştir.

Ormancılığa Bağlı Olarak Gelişen Meslekler

- Ormanlar yağış ve nemin yeterli olduğu yerlerde daha fazla görülür. Ormanlar kâğıt, mobilya, kereste üretiminde kullanıldığı gibi yakıt olarak da kullanılmaktadır.
- Bu nedenle ormancılık faaliyetlerinin geliştiği yerlerde **orman işçiliği, orman mühendisliği, orman muhafaza memurluğu, mobilyacılık, kerestecilik** ve **odunculuk** gibi meslekler yaygındır.

- Orman oranının fazla olduğu Karadeniz kıyı kesimlerinde bu meslekler daha çok yapılırken ormanın az olduğu iç kesimlerde ise bu meslekler yeterince gelişmemiştir.

Sanayi ve Ticarete Bağlı Olarak Gelişen Meslekler

- İnsanlar, kurulan fabrika ve atölyelerde çalışarak geçimlerini sağlamaktadır.
- **Fabrika işçiliği, gıda mühendisliği, tornacılık, makine teknisyenliği, kimyagerlik, otomobil tamirciliği** sanayi tesislerinin bulunduğu çevrede öne çıkan mesleklerden bazılarıdır.

Turizme Bağlı Olarak Gelişen Meslekler

- Ülkemizde turizm faaliyetleri çeşitlilik göstermektedir.
- Turizmin geliştiği yerlerde **turist rehberliği, aşçılık, resepsiyonistlik, otel işletmeciliği** gibi meslekler gelişmiştir.

Madencilığe Bağlı Olarak Gelişen Meslekler

- Ülkemiz maden çeşitliliği bakımından zengindir.
- Ülkemizde madencilik faaliyetlerine bağlı olarak **maden işçiliği, maden mühendisliği, kuyumculuk** gibi meslekler gelişmiştir.

Hizmet Sektörüne Bağlı Olarak Gelişen Meslekler

- Hizmet sektörünün amacı insanların barınma, giyinme, beslenme, eğitim, sağlık, güvenlik ve ulaşım ihtiyaçlarını karşılamaktır.
- **Öğretmenlik, avukatlık, otobüs şoförlüğü, terzilik, doktorluk ve emlakçılık** hizmet sektörüne bağlı olarak gelişen mesleklerden bazılarıdır.

EKONOMİ VE SOSYAL HAYAT

- İnsanlar geçimlerini sağlamak ve ihtiyaçlarını karşılamak için **ekonomik faaliyetler** yaparlar.
- Ekonomik faaliyetler insanların **sosyal hayatlarını** etkilemektedir.
- Bir çevrede yapılan ekonomik faaliyetler değiştiğinde insanların sosyal yaşamlarında da değişiklikler gözlenir.
- Ülkemizde sanayi gelişmeden önce temel ekonomik faaliyetler, tarım ve hayvancılıktı.
- Tarımsal faaliyetlerde insan gücüne duyulan ihtiyaç fazlaydı. Büyük evlerde **geniş aile** şeklinde bir yaşam söz konusu idi. İnsanların sosyal hayatları buna göre şekilleniyordu. İnsanlar ihtiyaçlarının büyük bir kısmını kendileri karşılamaktaydı.

- Toprağı işleyerek tarım ürünleri, hayvancılık yaparak et ve süt ürünleri elde etmekteydi.
- İnsanlar düğün, kına gecesi ve sünnet gibi sosyal aktivitelerini evlerinin önünde yapardı. Ailelerinden gördükleri kültürel değerleri korumaya özen gösterirlerdi. İnsanlar arasında **yardımlaşma ve dayanışma** oldukça güçlüydü.
- Günümüzde de tarım ve hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı yerlerde benzer durumlar görülebilmektedir.
- Sanayinin gelişmesiyle birlikte insanlar geçimlerini sağlamak amacıyla sanayi tesislerinin çok olduğu şehirlere **göç etmeye, farklı iş kollarında çalışmaya başladılar**. Bu süreci şehirlerde hizmet sektörünün gelişmesi takip etti.
- Eğitim, sağlık, ulaşım ve bankacılık alanındaki gelişmeler insanların sosyal yaşamlarında değişikliğe neden oldu. İnsanlar kazandıkları para ile konut satın alarak veya kiralayarak barınma ihtiyacını karşıladı. **Manav, market ve pazar yerlerinden** beslenme ihtiyaçlarını giderdi. Sinema, tiyatro, spor, gezi, eğlence gibi kültürel etkinlikler insanların **sosyal hayatlarının** bir parçası hâline geldi.

ÜRETİM SERÜVENİ

Ekonomide insanların ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılamak amacıyla alınıp satılan, somut varlıklara **mal** denir.

Örneğin; araba, telefon, ev, ayakkabı, elbise, oyuncak, gözlük, salça, su, ekmek gibi ürünler birer maldır.

Üretim: Ekonomik faaliyetler sonucunda yeni bir mal elde edilmesine **üretim** denir.

Örnek: Buğdaydan ekmek elden edilmesi

Zeytinden zeytinyağı elde edilmesi

Pamuktan kıyafet elde edilmesi

Keresteden mobilya elde edilmesi

Dağıtım: Üreticiler tarafından elde edilen malların, üretildiği yerden tüketiciler tarafından satın alınacağı yere çeşitli araçlarla taşınmasına **dağıtım** denir.

Örnek: Fabrikalarda üretilen salça, bisküvi, peynir gibi ürünlerin kamyonlarla marketlere taşınması

Tarlada yetiştirilen sebze ve meyvelerin toplanarak araçlarla pazar yerlerine getirilmesi

Üretilen kıyafetlerin mağazaları ulaştırılması dağıtıma örnektir.

Tüketim: Üretilen malların ihtiyacı olan insanlar tarafından satın alınması ve kullanılıp harcanmasına **tüketim** denir.

Örnek: Satışa sunulan kıyafet, deterjan, elektronik eşya ve ilaç gibi malların tüketiciler tarafından satın alınması ve kullanılıp harcanması tüketime örnektir.

Pazardan alınan ürünlerin yemek yapıp yenilmesi

Mağazadan alınan ürünlerin alınıp kullanılması

YENİ FİKİRLER GELİŞTİRELİM

Girişimcilik: Yeni iş alanları oluşturarak veya mevcut işleri daha kazançlı duruma getirerek mal veya hizmet üretmeye **girişimcilik** denir.

Girişimci: Yeni iş alanı kurarak veya mevcut işleri geliştirerek mal veya hizmet üreten kişilere ise **girişimci** adı verilir.

Girişimcilerin Özellikleri

- Öz güven sahibidir.
- Hayal gücü geniştir.
- Kararlı ve azimlidir.
- Çalışkandır.

- Planlı hareket eder.
- Yeniliklere açıktır.
- Meraklıdır.
- Gözlem yeteneği gelişmiştir

Girişimciler yeni bir iş fikrini uygularken aşağıdaki aşamaları takip ederler.

1. Ne üreteceğine veya insanlara hangi hizmeti hangi hizmeti sunacağına karar verir.
2. Üretim yapacağı veya hizmet sunacağı yere karar verir.
3. İş fikrini hayata geçirmek için ön hazırlıklar yapar.
4. Üretim yapar veya hizmet sunar.
5. Üretimi yapılan ürünün dağıtımını gerçekleştirir.

İş birliği: İş fikirlerinin hayata geçirilmesi aşamasında iş birliği yapmak oldukça önemlidir. Ortak amaç ve çıkarlar doğrultusunda insanların güçlerini birleştirerek birlikte hareket etmelerine **iş birliği** denir.

- İş birliği sayesinde kişiler hedeflerine daha kolay ulaşır. Girişimcilerin iş birliği yapması yeni iş fikirlerinin daha kolay ortaya çıkmasını sağlar.
- Devletimiz, **Girişimcilik Destek Programı** kapsamında girişimcilere maddi destek vermektedir.
- Programın amacı girişimciliğin desteklenmesi, yaygınlaştırılması ve başarılı işletmelerin kurulmasıdır.
- Girişimciler bu destek programlarından yararlanarak kendi işlerini kurabilir ve insanlara iş imkânı sağlayabilirler.

HAKLARIMI KULLANIYORUM

Herhangi bir malı satın alarak kullanan, para karşılığı hizmetlerden yararlanan kişilere **tüketici** adı verilir.

- Kırtasiyeden kalem alan öğrenci, otelde konaklayan turist, otobüsle seyahat eden yolcu, marketten elma alan kişi birer tüketicidir.

Herhangi bir mal veya hizmeti satın alan kişinin yasal olarak sahip olduğu haklara **tüketici hakları** denir.

- Tüketiciler satın aldıkları ürünlerle ilgili olumsuz bir durumla karşılaşabilirler. Tüketici haklarını bilmek yaşanabilecek olumsuzluklar karşısında nasıl bir yol izlememiz gerektiği konusunda bize yardımcı olacaktır.

- Ülkemizde tüketici haklarını korumak için Tüketiciyi Koruma Kanunu çıkarılmıştır. Tüketicilerin karşılaştığı sorunlar bu kanuna göre çözüme kavuşturulur.

Bilinçli bir tüketici olarak şunlara dikkat etmeliyiz:

- Ürün ya da hizmet satın alırken **fiş ya da fatura** almalı ve bu belgeleri saklamalıyız.
- Televizyon, buzdolabı, halı gibi dayanıklı tüketim ürünleri satın alırken **garanti belgelerini ve kullanma kılavuzlarını** almalıyız.
- Aldığımız ürünlerin **kullanma kılavuzunu** dikkatlice okumalıyız.
- Aldığımız ürünlerin üzerinde **TSE damgası** olmasına özen göstermeliyiz.
- Alışverişe çıkmadan önce ihtiyaçlarımızı yazdığımız **alışveriş listesi** hazırlamalıyız.
- Aldığımız malın veya hizmetlerin **kaliteli ve uygun fiyatlı** olmasına dikkat etmeliyiz.

- Yaşanılan sorunun satıcı ile çözülememesi durumunda tüketicilerin yasal haklarını kullanma hakkı vardır.

- Tüketiciler ürüne ait belgeler ile birlikte (fiş ya da fatura, varsa garanti belgesi) **Tüketici Hakem Heyetleri ve Tüketici Mahkemelerine** dilekçe ile başvurabilir. İlgili kurumların genel ağ sayfalarında örnek şikâyet dilekçeleri bulunmaktadır.

- Ayrıca **175 Alo Tüketici Danışma Hattı, Tüketici Bilgi Sistemi** (<https://tuketicisikayeti.gtb.gov.tr>) ve bu noktada faaliyet gösteren vakıf ve dernekler de sorunun çözümünde tüketicilere yardımcı olmaktadır.

